

СВЕТОЗАР ПЕЈОВИЋ, Титоград

ПОТЕНЦИЈАЛНЕ МОГУЋНОСТИ КОРИШЋЕЊА ПОВРЕМЕНО ПЛАВНИХ ПОВРШИНА ПОДРУЧЈА СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА

УВОД

Црна Гора је изразито брдско-планинско подручје са оштро израженим облицима рељефа. Нарочито је оскудна у равницама и обрадивим површинама, тако да укупне равне површине не прелазе 5% од укупних површина ове Републике. Приобална зона која обухвата Бемовско поље и Зетско-бјелопавлићку равницу, заједно са Улцињским, Владимирским и Сукобинским пољем, чине преко 90% свих равничарских терена Републике и представљају један од највећих равничарских комплекса у медитеранском дијелу Југославије. Све ове површине леже на 0 до око 60 m надморске висине и чине огроман потенцијал за организовање интензивне пољопривредне производње. Из оквира ових површина, по величини комплекса и земљишним карактеристикама, свакако највећу пажњу заслужује приобално подручје Скадарског језера или повремено плављена зона, у којој се у пољопривредне сврхе користи само 15%, док се 85% земљишног потенцијала недовољно или уопште не користи.

С обзиром на још увијек недовољну производњу људске хране, не само у нас већ и у свијету, а имајући у виду потенцијалне могућности активирања ових површина у те сврхе, намеће се неопходна потреба сагледавања ове проблематике и оправданости радова на њеном рјешавању.

КРАТАК ИСТОРИЈАТ РАДОВА И КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

Идеја о регулацији нивоа вода Скадарског језера је веома стара и, према расположивој документацији, датира још од 1846. године. Још 1870. године, турска влада, признајући своје обавезе према Црној Гори, започела је прве радове на регулацији

ријеке Дрима и Бојане. Значајнији радови вршени су у периоду 1882—1884. год. по пројекту инж. Ламберта, а који су се односили на израду тераса и одбрамбених насипа. У периоду од 1884. до 1910. године ради се на изради студија и пројеката (1884. до 1885. године пројекат инж. Панцира; 1889, Војне турске комисије; 1893. године, инж. Поснела; 1896. године, инж. Равотија; 1910. године, студија инж. Бриоа). Сви ови пројекти имали су своје варијанте за регулисање водотока појединих бујица и ријека, као и прокопавање корита Бојане.

Године 1910. Турска влада је закључила уговор са друштвом „La Regia Generale des Obemins des fer et Traveaux Publica“ за израду пројеката о уређењу режима вода у Скадарском подручју и извођењу радова. До реализације овог пројекта није дошло због Балканских ратова и ослобађања турске владе даљих обавеза.

У периоду између два рата настављен је рад на израдама студија. Године 1923. Министарство грађевина у Тирани дало је предлог о прокопавању корита Бојане ради оспособљавања за пловидбу и снижења нивоа воде Језера, регулисање бујица у сливном подручју и подизање насипа. Уз овај предлог дат је и предрачун трошкова који није обухватао откуп земљишта. Године 1925. инж. Знидаршић из Генералне инспекције вода из Сплита, израдио је студију са више варијанти за исушивање дијела земљишта Скадарског језера са предрачунима трошкова за сваку варијанту.

Године 1925. започели су преговори између наше и албанске владе о организовању истражних радова и припреми пројекта.

У времену од 1928. до 1929. године, Скадарска секција, у оквиру Дирекције вода, извршила је теренска геодетска снимања, хидрометријска мјерења, прикупила основне податке за подручје Скадарског језера и проучила могућности уређења режима вода језера. Ова студија предвиђала је регулацију тока ријеке Дрима и стално одвајање од Бојане, регулицају тока Бојане с циљем оспособљавања за пловидбу и већег одвођења вода језера.

Снижењем нивоа воде језера по једној варијанти (од 1,5 до 5,38) омогућило би се исушење 11.200 ha земљишта на југословенској територији, од чега би 3.600 хектара било ослобођено од сталног, а 7.600 ha од повремениг плавлена.

Године 1939, последије окупације Албаније, италијанска влада одобрава кредит за исушење мочвара и регулацију Дрима и Бојане, што је поново покренуло питање мелиорације земљишта дуж обале Скадарског језера на нашој страни. Ангажовани су италијански стручњаци, коришћени већ постојећи пројекти, прикупљени подаци и дати предлози за рјешавање овог проблема.

Питање регулације нивоа вода Скадарског језера и приобалне зоне остаје актуелно и у периоду после рата. Споразумом влада СФРЈ и НР Албаније о водопривредним питањима формирана је, 1956. године, стална Југословенско-албанска комисија за водопривреду која је до сада одржала 13 редовних и 2 ванредна засиједања. У оквиру ове комисије формирана је и Југословенско-албанска поткомисија, за регулацију Скадарског језера, Дрима и Бојане, која је одржала 11 састанака у времену од 1962. године до данас. Основни проблем на коме је радила Поткомисија је појава поплава приобалних насеља као и великих површина земљишта на територији обје земље. На основу проучавања обје стране констатовано је да комплекс вода Скадарског језера представља велики водени систем са сливном површином од око 20.000 km² и просјечним протоком воде од 680 m³ у секунди. Како корито Бојане није у могућности због ограничене пропусне моћи да у периоду већих падавина и дотока воде одведе воде у Јадранско море, долази до повећања њеног нивоа који успорава отицање Скадарског језера. Ниво Скадарског језера трпи осцилације водостаја од 4,5 до 10 метара надморске висине, што доводи до промјене величине површине језера од 375 до 532 km² и плављења око 14,5 хиљада хектара у Југославији и 1.500 ha у НР Албанији. Све ове плављене површине су се у давној прошлости интензивно користиле у пољопривредне сврхе.

Према налазима Комисије, снижавањем нивоа Језера са 10 на 6,5 метара надморске висине и изградњом насипа на изохипси од 4,5 m надморске висине Југославија би добила 12,5 хиљада хектара изванредног пољопривредног земљишта, а Албанија 1.100 хектара.

Обрадиве површине на подручју Републике у укупним пољопривредним површинама учествују са 189.100 хектара или са 33,8%. Мелиорацијом ових површина удио обрадивих површина у укупним пољопривредним површинама повећао би се на 36%. С обзиром на земљишне, климатске и услове организовања интензивне производње хране на овом подручју, проценат повећања произведених количина хране био би знатно већи, а да не говоримо о осталим социолошким и привредним промјенама овог подручја.

Потребно је истаћи да су истраживања страних експерата (OECD, FAO и Ifagraria) у оквиру рада на пројекту „Активирање Бемовског поља и приобалне зоне Скадарског језера“, дала веома повољне резултате и низ техничких рјешења. Слични подухвати у свијету (Холандија) и код нас (Опузен, Долина Неретве, Попово поље и др.) показали су се сасвим успјешни и економски оправдани.

КЛИМАТСКИ УСЛОВИ ПОДРУЧЈА

Као последица климатских, топографских и геолошких услова, као и израженог рељефа, подручје Црне Горе обилује знатним количинама падавина чије укупне количине прелазе 2.000 милиметара годишње, а на појединим локалитетима достижу и износ од 5.500 mm. Овако високе количине падавина условљавају и велико отицање вода које на појединим подручјима износи 60 до 80 lit/sec/km². Просјечно отицање воде за читаво подручје Републике износи 44 lit/sec/km², што је за више од 2,5 веће од југословенског просјека, а за преко 6 пута веће од свјетског просјека. Овако високом просјеку отицања воде доприноси и неравнојеран распоред падавина у току године. Највеће количине падавина у овом подручју, а самим тим и појаву великих вода имамо у периоду октобар—децембар (јесење воде) и фебруар—мај (прољећне воде). Јесење воде су знатно веће, али са аспекта пољопривредне производње прољећне воде изазивају знатно веће негативне последице.

Релативно високе количине падавина и знатна отицања вода скоро сваке године у појединим подручјима проузрокују поплаве и наносе огромне штете привреди ове Републике. Највеће и најпроблематичније плављено подручје је управо сјеверна обала Скадарског језера. Поплаве на овом подручју јављају се сваке године, а поплаве катастрофалних размјера једном у току 10 година. Површине овог плављеног подручја износе око 14.000 ha плодног земљишта, као и десетак насеља са око 5.000 становника. Према добијеним подацима 2/3 ових површина (око 9,5 хиљада хектара) су претворене у мочваре, док се 1/3 ових површина повремено користи као њиве и ливаде.

Зетско-бјелопавлићка равница са базеном Скадарског језера, по свом географском положају, припада подручју измијењено-медитеранске климе. Утицај медитерана продире долином ријеке Бојане, преко Скадарског језера, а затим долином Мораче, гдје се даље модифицира утицајем континенталне климе. На климатске елементе ужег подручја приобалне зоне Скадарског језера од знатног утицаја су велике водене површине Језера и ободни планински масив са јужне и југозападне стране Језера.

Код обраде климатских података коришћени су вишегодишњи резултати осматрања метеоролошких станица у Титограду и Вирпазару. Због близине планина Вирпазар има нешто хладнију и влажнију климу од Титограда. Међутим, разлике су мале, безначајне, што значи да су услови климе у овом подручју доста уједначени и слични.

У табели 1. дат је преглед температура ваздуха за Титоград и Вирпазар:

Мјесечи	Средње мјес. темп.		Апсол. мин. темп.		Апсол. макс. темп.	
	Титоград	Вирпазар	Титоград	Вирпазар	Титоград	Вирпазар
I	4,9	4,2	-15,0	-9,8	18,0	16,0
II	6,3	5,6	-9,7	-9,2	20,4	19,0
III	9,6	8,7	-8,8	-3,6	26,2	23,4
IV	14,4	13,5	-0,5	-0,2	31,0	28,2
V	18,9	18,2	4,2	4,2	25,4	23,0
VI	23,3	22,7	8,0	6,0	39,8	36,4
VII	26,4	25,9	11,0	9,0	40,8	40,0
VIII	26,1	25,6	10,0	8,8	41,2	40,6
IX	21,7	21,2	5,2	5,0	39,6	35,0
X	16,0	14,9	1,5	0,0	36,6	30,2
XI	11,0	10,3	-4,5	-4,8	23,6	25,2
XII	7,4	6,9	-11,0	-10,0	19,4	21,4
Просјек:	15,5	14,8				

Средња годишња температура ваздуха за Титоград за период од 33 године, износи 15,5, а за Вирпазар за период од 11 година, износи 14,8, односно разлика између ове двије станице износи свега 0,7 °С.

Разлике код апсолутних минималних и максималних температура ваздуха између ове двије станице су више резултат времена осматрања и обраде података него стварних разлика за исти временски период. Средње мјесечне температуре у зимском периоду код обје станице су доста високе, што наводи на закључак да ово подручје има топле зиме. Ови температурни услови омогућавају гајење пољопривредних култура из групе медитеранских, о чему говори и термички коефицијент који рачунат по Кернеру за Титоград износи 8,0% док, упоређења ради, за Београд износи свега 2,3%.

Од погодности температурних услова овог подручја за гајење пољопривредних култура говори податак о малом броју дана у току године са појавом мраза, односно броју дана када се температура ваздуха у току дана спусти испод 0 °С. Просјечан број таквих дана у Титограду износи 25 у току године, а јављају се у периоду од новембра до марта мјесеца.

Зетско-бјелопавлићка равница се сматра најтоплијим крајем у Црној Гори, па чак и у Југославији. Високе љетње температуре су и последица мале облачности у току љетњег периода.

Према вишегодишњим подацима Титоград има годишње просјечно 2.479 часова са сијањем сунца, што чини 6,8 часова просјечно по дану. Хелиотермички коефицијент за ово подручје износи 11,88, што је за 4 пута више од границе (2,6) погодности за гајење винове лозе.

Познато је да су количине и распоред падавина важан климатски фактор за успјешност гајења пољопривредних култура. Већ је истакнуто да ово подручје због својих карактеристика обилује релативно високим годишњим сумама падавина веома неравномјерно распоређених.

У табели 2 дати су подаци о просјечним падавинама за Титоград и Вирпазар и релативној влажности ваздуха за станицу Титоград.

Табела 2. Количине падавина и релативна влажност ваздуха

Мјесеци	Средње мјес. падавине		Релативна влажност ваздуха у
	Титоград	Вирпазар	Титограду
I	167	366	74
II	167	244	71
III	154	249	65
IV	107	199	66
V	97	100	65
VI	60	99	59
VII	42	39	51
VIII	58	50	51
IX	103	182	61
X	212	197	71
XI	229	364	79
XII	234	434	77
Просјек:	1.630	2.532	66

Средња годишња количина падавина у Титограду износи 1.630 mm а Вирпазар 2.532 mm. Међутим, суме падавина у појединим годинама се међусобно знатно разликују. У најкишовитијим годинама годишња сума падавина износила је 2.225 (1966. год.) за Титоград и 3.054 за Вирпазар, а у најсушнијим 783 (1950) за Титоград и 2.257 за Вирпазар. За пољопривредну производњу као и за многе друге привредне гране, далеко значајније податке даје плувиометријски режим, односно распоред падавина по мјесецима и годишњим добима. Од укупне количине падавина у току године за станицу Титоград 34,8% пада на падавине у току зиме, 22,0% у прољеће, 33,4% сјесени и свега 9,8% у току љета. Ови подаци наводе на закључак да Титоград има медитерански тип годишњег хода падавина који се одликује са максималним количинама падавина у касној јесени и изразитим минимумом у току љета.

Хидротермички коефицијент за ово подручје износи 1,98, који, рачунат за цио период године, може да наведе на погрешан закључак о обезбијеђености земљишта влагом за потребе биљке нарочито у љетњем периоду.

Подаци о релативној влажности ваздуха добијени за станицу Титоград, не могу се користити и за остале дјелове равнице, а нарочито за приобално подручје гдје утицај водених површина Језера долази до пуног изражаја.

Зетско-бјелопавлићка равница и приобална зона Скадарског језера је изложена јаким вјетровима који дувају и љети и зими. Вјетрови су често веће јачине и могу да достигну брзину од 20 m/sec.

Учесталост у процентима и средња брзина вјетра у m/sec за Титоград у периоду од 1949—1968. године била је:

	Тишина	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
Учесталост %	37	22	12	1	5	17	3	1	2
Средња брзина m/sec		4,4	6,7	2,4	4,4	2,4	2,4	2,4	2,0

Сјеверни и западни вјетрови су суви, у току зиме снижавају температуру, а током љета повећавају евапотранспирацију, док су јужни вјетрови влажни и обично доносе обилне падавине, нарочито с прољећа и јесени. Овако велика учесталост јаких вјетрова неповољно утиче на развој појединих пољопривредних култура, нарочито високорастућих и чине знатне сметње при наводњавању вјештачком кишом.

На основу изнијетих климатских података могу се, у најкраћем, извући следећи закључци:

* Приобално подручје Скадарског језера у климатском погледу у потпуности одговара за узгој великог броја пољопривредних култура, повртарских, ратарских, воћарских и винове лозе.

* Зимски мразеви не представљају већу опасност за измрзавање, а нарочито за поједине високоинтензивне врсте воћа и винове лозе, с обзиром да цвјетање највећег броја воћних врста почиње у току марта када је опасност од појаве мразева незнатна или је уопште нема. Због мале учесталости појаве ниских температура испод -7°C сваких десет година) на овом подручју је могуће гајење и неких суптропских врста воћа (мандарина калемљена на понцирску).

* Због веће учесталости и јаких вјетрова као неповољног климатског фактора, морало би се рачунати и на подизање вјетрозащитних појасева.

* Досадашња, макар и орјентациона, истраживања са неким воћним врстама у околини Титограда дала су солидну основу за будућу производну оријентацију.

ЗЕМЉИШНИ УСЛОВИ ПОДРУЧЈА

Бемовско поље и приобална зона Скадарског језера представља благо нагнуту равницу која се протеже у правцу сјевер—југ према Скадарском језеру. Нагиб ове равнице креће се од 0,1 до 0,2%, док је мјестимично већи у некадашњим коритима ријека и потока.

Према пројекту Satec/аgгаг-hydrоtесhnіс у погледу земљишних услова ово подручје подијељено је у три зоне (А, Б и Ц).

Земљишта у зони Ц су смеће иловаста скелетна настала на флувиоглацијалном шљунку који је углавном нанијела ријека Цијевна. То су веома неурједначена земљишта по механичком саставу, дубини, стабилности и обраслости вегетацијом и варирају од грубих скоро стерилних шљункова, преко шљунковитих пјескова и пјескова па до иловастих пјескуша. Земљишта су плитка, лако пропустљива гдје се већ на дубини од око 20 cmудио шљунка креће 50—80%. Најчешће на дубини од 40—50 cmјавља се цементирани конгломерат који је обично збијен и не дозвољава пролаз кореновог система. Ова земљишта у површинском слоју, који је истина танак, обилује релативно задовољавајућим количинама хумуса и основних хранљивих елемената. Међутим, у цјелости узето земљишта су сиромашна и за интензивно гајење пољопривредних култура захтијевају мелиоративно ђубрење. Већи дио ових површина улази у склоп пројекта „Бемовско поље“ којим се предвиђа подизање 2.000 haвинограда и воћњака.

Претходна истраживања и први резултати у реализацији овог Пројекта, уз примјену савремених агротехничких мјера, дали су веома добре резултате. Укупне површине овог земљишта износе око 5.000 ha. Наводњавање се може вршити системом бунара који су коришћени у реализацији пројекта „Бемовско поље“. Ниво подземне воде креће се од 12 до 18 метара надморске висине са веома довољном издашношћу за могућност коришћења воде. У овој зони удио друштвеног и приватног сектора креће се у односу 60:40 у корист друштвеног сектора.

Површине земљишта у зони Б износе око 4.000 haи практично су све у приватном власништву. У погледу типа и механичког састава земљишта у овој зони има доста хетерогености. Земљиште је смеће, до смеће плитко и алувијално различитих дубина. Пропустивост земљишта је приближно иста као у зони Ц, доста сиромашна у садржају лако приступачног фосфора и калијума, практично без садржаја активног креча. Цјелокупни комплекс је издијељен на мале ситне парцеле које се користе за узгој поврћа и ратарских култура, а један незнатан дио за гајење воћа и винове лозе. На овим површинама обезбијеђена је могућност наводњавања системом бунара гдје се ниво воде креће од 6 до 10 метара надморске висине.

Зона А чини приобално земљиште са сјеверне стране Језера, повремено плављено (око 5.000 ha) и стално плављено око 7.000 ha. То су углавном дубока алувијална земљишта на нижим приобалним теренима која су краће или дуже вријеме поплављена или са високим нивоом подземних вода. Овдје се углавном ради о пољопривредним земљиштима веома високог бонитета на којима су хидромелиорације основни проблем. Површински слој ових земљишта је највећим дијелом карбонатни алувијум са знатним површинама тресетног муља и тресета. Дубина тресетних наслага знатно варира и креће се од 30 cm до 2 метра. Наслаге тресета на појединим локалитетима представљају изванредан материјал за справљање компоста и концентрованог органског ђубрива, које се у задње вријеме веома успјешно користи за повртарство, расадничку производњу и за подизање дугогодишњих засада воћа и винове лозе.

Највећи дио ових површина обрастао је барским растињем и остао још увијек испарцелисан на ситне парцеле под индивидуалним власништвом. Повремено плављене површине се једним дијелом користе као ливаде са неповољним склопом трава лошег квалитета и за производњу сијена, такође лошег квалитета које се најчешће користи као простирач или покривач. Треба истаћи да је употреба тресета са ових површина у производњи поврћа и расада, као и при подизању воћњака и винограда, на Бемовском пољу дала ванредно добре резултате. Основни проблем код коришћења овог материјала је ограничено вријеме за могућност његовог прикупљања и веома неповољна путна мрежа. За наводњавање нових површина постоје изванредне могућности — водом из Језера или веома плитких бунара.

На основу изнијетих земљишних карактеристика могу се извући следећи закључци:

* Земљишне површине у зони Ц у потпуности одговарају за интензиван узгој винове лозе и коштичавог воћа;

* Површине у насељеној Б зони одговарају за производњу поврћа, воћа и винове лозе;

* Цјелокупне површине зоне А уз рјешавање проблема хидромелиорација представљају значајан земљишни потенцијал за гајење високодоходовних интензивних воћарских култура, које би у овим условима дале високе приносе и изванредан квалитет плодова. Треба имати у виду да се 70% кореновог система скоро свих воћних врста простире на дубини од 70—100 cm, тако да високи ниво подземних вода који би био ријешен хидромелиорацијама, не би имао негативног утицаја на дугогодишње засаде;

* У оваквим земљишним и климатским условима, организована пољопривредна производња имала би низ компаративних предности у односу на друга подручја наше земље.

САДАШЊА ПРОИЗВОДЊА И ПЕРСПЕКТИВНЕ МОГУЋНОСТИ

Садашњи степен искоришћавања пољопривредних површина у приобалној зони Скадарског језера је још увијек недовољан. Производња је организована на ситним парцелама без дугорочније производне оријентације, како у погледу избора култура, тако и у погледу избора сорти. Од повртарских култура најзаступљеније су паприка, парадајз, бостан, купус и лук. Производња кртоластог поврћа (шаргарепа и кромпир) и поред дефицитарности на нашем тржишту у овом подручју није нашла своје право мјесто. Мора се истаћи да су повртарски производи са овог подручја веома доброг квалитета, рано пристижу на тржиште и тражени су не само на подручју Републике већ и шире. Организованијој производњи, преко кооперантских односа са Агрокомбинатом „13. јул“, пришло се тек задњих година и у том погледу учињен је огroman напредак.

Количине и вриједност произведених роба са овог подручја веома је тешко утврдити због још увијек недовољно ријешених проблема на тржишту. Знатне количине произведених роба пласирају се на подручју наше Републике или ван њених граница, преко разних закупца и прекупца и без икаквог евидентирања количина и цијена.

Честа је појава да крајем прољећа, због обилних падавина и јачих поплава, годишња производња буде преполовљена. Овакав случај имали смо и задњих година у неколико наврата. Парцелација површина и прављење ободних канала, с циљем спречавања поплава или регулisaња нивоа подземних вода, врши се неорганизовано од стране индивидуалних произвођача, што често чини више штете него користи. Касна појава великих прољећних вода проузрокује кашњење производње на овом подручју, чак и за неколико седмица, а поред тога и знатно повећава трошкове производње.

Ови и слични проблеми заслужују посебну пажњу организованијег прилаза рјешавању проблематике регулisaња вода у зони Б, која се сада користи, а да и не говоримо о добијању знатно већих површина и о могућностима још веће и квалитетније производње.

ПРОБЛЕМАТИКА У ПРИВОБЕЊУ ЗЕМЉИШТА КУЛТУРИ

У историјату радова на рјешавању проблема снижавања нивоа воде Скадарског језера, већ је истакнуто да постоји низ техничких рјешења која имају своје предности и недостатке. На последњем засиједању Југословенско-албанске комисије, дат је задатак Поткомисији да размотри варијанте рјешења за регулацију нивоа Скадарског језера, Дрима и Бојане и да за наредно засиједање предложи оптималну варијанту за коју треба

радити пројекат, а на основу кога би се радио предлог распо-
дјеле трошкова и начин обезбеђења средстава плаћања.

Инвестициона улагања у хидромелиорационе радове ове вр-
сте су доста висока и веома их је тешко обезбиједити путем
кредита и враћањем преко текуће производње. Није риједак
случај да се у неким развијеним земљама улагања у мелиора-
ционе радове обезбеђују као неповратна средства из буџета др-
жаве. У том смислу у тим земљама постоје и одговарајући за-
кони који регулишу ову материју, док се код нас у том смислу
тек у задње вријеме воде расправе, али само у неким репуб-
ликама.

Познато је да вријеме истражних радова и припрема ин-
вестиционо-техничке документације траје доста дуго, што се не-
повољно одражава на калкулацију трошкова у вријеме изво-
ђења радова.

Рјешавање имовинско-правних односа је веома значајан и
тежак проблем, посебно кад се ради о великом комплексу зем-
љишта са веома великим бројем уситњених парцела. Важећи
закон о експропријацији земљишта СР Црне Горе предвиђа ус-
лове, начин и у које сврхе се може извршити експропријација.
Ови услови захтијевају дужи временски период и знатна финан-
сијска средства.

Поред тога што се на овом проблему у досадашњем периоду
доста урадило, неопходно је одређене дилеме и неријешена пи-
тања дефинитивно разјаснити, а што захтијева организовање
истражних радова до одређеног нивоа. За организовање истраж-
них радова до одређеног нивоа и израду инвестиционо-техничке
документације потребно је формирати пројектну јединицу и ри-
јешити њено финансирање. Потребно је истаћи да се на овај
начин радило и код утврђивања пројекта „Активирање Бемов-
ског поља“ чија је реализација при крају, гдје су у знатно те-
жим условима остварени веома добри резултати и стечена бо-
гата и драгоцјена искуства. На овом подручју ради Агроком-
бинат „13. јул“ — јака организација која је и носилац пољо-
привредне производње, кадровски оспособљени, и која би могла
прихватити реализацију овог захвата.

На основу свега изложеног могу се извести следећи за-
кључци:

- 1) У досадашњем периоду, на рјешавању питања снижења
нивоа воде Скадарског језера и оспособљавању земљишта за по-
љопривредну производњу, рађено је у више наврата и постоји
велики број интересантних материјала;
- 2) На основу већ урађених варијанти и идејних рјешења
хидромелиорацијама на овом подручју добила би се површина
од, и преко, 10.000 хектара земљишта веома погодног за пољо-
привредну производњу;

3) Климатски и земљишни услови омогућавају узгој већег броја високоинтензивних и доходовних култура (повртарских, воћарских и винове лозе);

4) У оваквим агроеколошким условима предпоставка је да би приноси били знатно већи од досадашњих просјека, а производња би имала низ компаративних предности.

5) За остварење ових услова неопходно је ријешити следећа питања:

* Постићи коначне договоре са НР Албанијом о раду на пројектовању, истражним радовима и расподјели трошкова за регулисање нивоа вода Скадарског језера и ријеке Дрима и Бојане;

* Формирати пројектну јединицу која би уз ангажовање домаћих и свјетских стручњака радила на истражним радовима и изради идејних и главних пројеката;

* Регулисати правне основе извођења хидромелиоративних радова, откупа земљишта и организовања производње;

* Обезбједити финансијска средства за израду пројеката, а касније и за њихову реализацију;

* Одредити носиоце задатака по свим групама ових проблема.

Svetozar PEJOVIC

POSSIBILITIES OF USING OF TEMPORARY FLOODED AREAS OF NEAR SHORE ZONE OF LAKE SKADAR

Summary

Near shore zone of Skadar Lake covering Ćemovsko field and part of Zeta plane, represents the largest plane complex in Montenegro and one of the biggest in Mediterranean part of Yugoslavia.

Only smaller part (about 15%) of this important area has been cultivated so far, while considerably larger portion hasn't been enough used or is completely unused.

Very favourable climate conditions prevale in this region, comprising a number of comparative advantages enabling organization of intensive vegetable growing, vineyard growing and orchard growing production. Concerning soil conditions, basic problem reflexes in temporary encreased water level of Lake Skadar and temporary floods of greater part of the area being pedologically very favourable for growing of almost all agricultural crops.

The question of putting under control of water of laks Skadar basin and activation of partly flooded areas, has been initiated several times and resulted in analysis of the problem only.

This report comprises following analysis:

— Climate data on the area from the aspect of possible growing of intensive agricultural crops, Soil characteristics upon zones and structure of the area.

- So far works done on this problem reserch.
- Justification of investments on land reclamation of the aren.

On the basis of the above analysis, conclusions were brought as follows:

1. For the time being, plenty of work has been done several times on solving of problem of lowering of laks Skadar water, as to enable using this soil for agricultural production, and there is a great number of interesting reports concerning this task;

2. On the basis of previously worked out variants and ideological solution hydro-reclamations on this area, over 10.000 ha of land very convenient for agricultural production would be conquered.

3. Climate and soil conditions enable growing of greater number of highly intensive and profitable crops (vegetable, fruit and vine grape).

4. It is assumed that yealds under these agroecologic conditions, would be considerably above everages reached so far, and production itself would have a number of comparative advantages.

